

CZU: 338.124.4(478)

[https://doi.org/10.59295/sum11\(3\)2024_13](https://doi.org/10.59295/sum11(3)2024_13)

CRIZA ECONOMICĂ ACTUALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA: CARACTERISTICI ȘI TENDINȚE

Natalia ROȘCA,

Colegiul Național de Comerț al ASEM

Criza economică reprezintă o disfuncție profundă în activitatea mecanismelor unei economii, care se poate manifesta la nivel național, regional și mondial. Scopul acestui articol este de a prezenta caracteristicile de bază ale crizei economice actuale din Republica Moldova. Cercetarea aferentă acestui articol a fost efectuată prin examinarea informațiilor din rapoartele instituțiilor abilitate și din bazele de date oficiale, în scopul testării stării economiei Republicii Moldova, precum și a opiniilor unor experți cu privire la subiectul abordat.

Ca rezultat, s-a constatat că, în prezent, economia Republicii Moldova este afectată de o criză economică severă. Măsurile anticriză întreprinse de actuala guvernare a Republicii Moldova au rezultate pozitive. Acest articol prezintă o imagine sintetizată, completată și specificată a actualei crize post-pandemice.

Cuvinte-cheie: *criză economică, probleme economice, probleme financiare, criză, criză postpandemică, măsuri anticriză, guvern.*

CURRENT ECONOMIC CRISIS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CHARACTERISTICS AND TRENDS

The economic crisis represents a deep dysfunction in the activity of the mechanisms of an economy, which can manifest itself at the national, regional and world level. The purpose of this article is to present the basic characteristics of the current economic crisis in the Republic of Moldova. The research related to this article was carried out by examining information from the reports of authorized institutions and official databases in order to test the state of the economy of the Republic of Moldova, as well as the views of some experts on the topic addressed.

As a result, it was found that currently, the economy of the Republic of Moldova is affected by a severe economic crisis. The anti-crisis measures undertaken by the current government of the Republic of Moldova have positive results. This article presents a synthesized, completed and specified picture of the current post-pandemic crisis.

Keywords: *economic crisis, economic problems, financial problems, crisis, post-pandemic crisis, anti-crisis measures, government.*

Introducere

În literatura de specialitate criza economică este definită drept „o perioadă de declin economic care poate avea mai multe cauze” [3].

De regulă, această noțiune este legată de un cataclism economic multidimensional și cu o manifestare pe termen mediu a scăderii producției, reducerii investițiilor și stagnării temporare a afacerilor.

Începând cu anul 2020, experții din Republica Moldova au început să atragă a atenția asupra formării unei stări a economiei naționale, care treptat a luat conturul crizei economice clasice.

Scopul acestui articol a fost de a testa ipoteza existenței crizei economice Republica Moldova și de a determina caracteristicile ei.

Metodologia cercetării a constat în examinarea complexă a rapoartelor instituțiilor abilitate și a bazelor de date oficiale pentru determinarea în dinamică a stării economiei naționale. Drept rezultat, a fost construită o imagine sintetică a declinului economic, care a pornit în calitate de criză pandemică, care a degenerat în criză energetică și la momentul de față se constată manifestarea crizei economice post-pandemice.

Toate aceste aspecte și-au găsit reflectarea în prezentul articol, făcându-se în final concluziile respective.

Materiale și metode

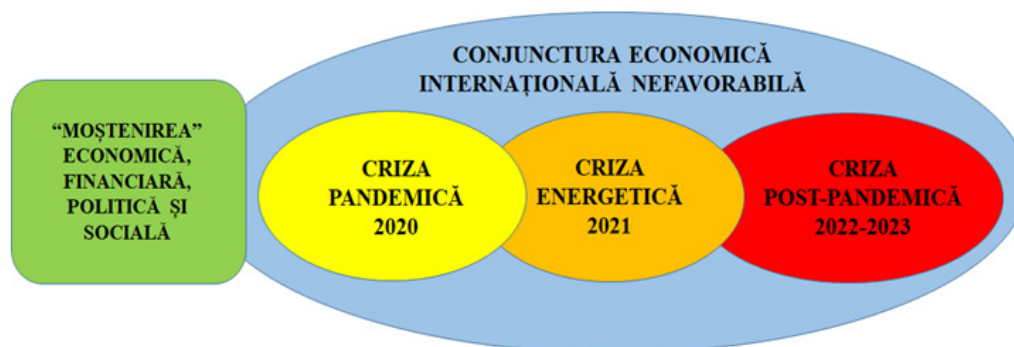
Cercetarea a fost efectuată prin examinarea informațiilor din rapoartele Ministerului Finanțelor și ale Băncii Naționale a Moldovei în vederea aprecierii stării economiei Republicii Moldova. De asemenea, au fost studiate viziunile unor experți asupra temei abordate. Ulterior a fost creat un tablou complex al crizei economice post-pandemice din Republica Moldova.

Rezultate și discuții

Analiza situației actuale din Republica Moldova demonstrează afectarea economiei țării de o criză economică inedită, care se desfășoară în trei faze consecutive, după cum se prezintă în Figura 1. Este de menționat, că problemele economice actuale ale Republicii Moldovei au două fundamente importante. În primul rând este vorba de moștenirea economică, financiară, socială și politică a țării. În urma analizei informației disponibile, ajungem la concluzia că economia națională până în prezent nu și-a revenit după criza economico-financiară dezastruoasă din anii 1989-1994.

În această privință, în anul 2011 experții din Republica Moldova au constatat: „Astfel, după 20 de ani de independență Republica Moldova la capitolul performanță economică se poate bucura de reușite modeste. Deficitul de reforme a agravat problemele existente în toate sectoarele economiei naționale, grăbind transformarea acestora în constrângeri iminente pentru creșterea economică” [19].

Figura 1. Structura crizei economice actuale din Republica Moldova.

Sursa: elaborată de autor în baza [5].

În opinia noastră, această afirmație, rămâne actuală până în prezent.

Pe de altă parte, din anul 2018 la nivel global a început o recesiune puternică, amplificată de criza pandemică, criza energetică, criza logiistică și a lanțurilor de aprovizionare. La fel, o problemă importantă la nivel global a fost generată de conflictul armat dintre Rusia și Ucraina.

În baza viziunilor autorilor Ivan Luchian și Angela Filip, criza economică actuală se desfășoară în trei faze [10]:

- Prima (anul 2020) - s-a manifestat în forma crizei pandemice - fază de declin a activității economice și o diminuare temporară a activității economice la nivel mondial sub influența pandemiei virusului SARS-CoV-2, consecințele acesteia, precum și măsurilor de prevenire a răspândirii acesteia bazate, în mare parte, pe izolare [4].

- A doua (anul 2021) – a început criza energetică, datorate creșterii importante de prețuri la petrol, gaze și energie electrică. În conformitate cu datele prezentate de Banca Națională a Moldovei (BNM), în anul 2021, rata anuală a prețurilor la combustibili și carburanți a crescut de la (-6,8%) în luna ianuarie 2021 până la nivelul de 29,3% în luna decembrie 2021, ceea ce în mod inevitabil a influențat negativ activitatea economică.

- A treia (începând cu februarie 2022) – a fost determinată de războiul ruso-ucrainean. Experții Ivan Luchian și Angela Filip sunt de opinia, că războiul dintre Rusia și Ucraina a avut o influență negativă asupra economiei Republicii Moldova prin afectarea funcționării lanțurilor logistice, reducerea importanță a importului de produse din Ucraina, generarea fluxurilor mari de refugiați ș.a. La fel, este importantă influența negativă a condițiilor climaterice asupra agriculturii [10].

Experții de la centrul analitic independent „Expert-Grup” sunt de opinie: „...recesiunea a fost determinată de trei factori majori: războiul din Ucraina, care a dus la pierderea piețelor de desfacere din Rusia, Ucraina și Belarus, a perturbat toate căile de transport și logistice tradiționale, și, cel mai important, a afectat investițiile și puterea de consum. Seceta a compromis produsele agricole, iar înăsprirea politicii monetare a prevenit o inflație mai mare, dar a redus și mai mult accesul la credite. Inflația a fost determinată preponderent de creșterea prețurilor de import la produsele energetice, agro-alimentare și materiale de construcție” [2].

Anatomia statistică a crizei economice este demonstrată prin evoluția negativă importantă a unor indicatori economici (Tabelul 1).

Tabelul 1. Dinamica indicatorilor economici din Republicii Moldova în anii 2018-2022 (%).

Indicatorii	2018	2019	2020	2021	2022
Creșterea produsului intern brut	4,0	3,6	-7,0	13,9	-5,9
Creșterea producției industriale	3,7	2,0	-5,5	12,1	-5,1
Creșterea producției agricole	2,5	-1,9	-27,1	49,9	-29,8
Creșterea investițiilor în active imobilizate	16,9	13,8	-2,6	4,8	-11,6
Creșterea deficitului balanței comerciale	26,9	0,3	-3,7	36,7	21,1
Nivelul mediu anual al inflației	3,0	4,8	3,8	5,1	28,7
Creșterea deficitului bugetului de stat	40,9	87,6	267,9	-57,5	83,8
Raportul deficitului Bugetului de Stat în PIB	0,8	1,4	5,3	1,9	3,3
Creșterea volumului datoriei de stat	0,7	0,9	29,2	14,6	21,7
Raportul datoriei de stat în PIB	27,0	25,0	34,0	32,1	34,7
Deprecierea leului moldovenesc față de Dolarul SUA	-9,1	4,6	-1,5	2,1	6,9

Sursele: [13], [14].

Criza economică, de regulă, are două grupuri de caracteristici: cele legate de funcționarea sectorului real al economiei și cele de natură financiară.

Drept trăsătură importantă a crizei actuale din Republica Moldova din primul grup a devenit dinamica instabilă a Produsului Intern Brut. În anii 2020 și 2022 au avut loc scăderi, respectiv, de 7,0% și 5,9%.

În opinia expertului economic Viorel Gîrbu, principalele cauze de reducere a Produsului Intern Brut au fost „situația dificilă din agricultură, afectată de secetă în 2022, și reducerea capacității de cumpărare a populației, ceea ce a diminuat consumul, de care depinde foarte mult economia” [11].

Valoarea adăugată brută totală pe economie în anul 2022 a contribuit la formarea PIB-ului cu 86,0%, reducându-se cu 5,7%. [7]

Din punct de vedere al categoriilor de utilizări ale PIB-ului, este de menționat reducerea în perioadele respective:

- A consumului populației – cu 7,0% și 4,0%;
- A formării brute de capital fix – cu 2,1% și 6,8%.

Experții FMI au prognozat o creștere a PIB-ului Republicii Moldova în 2023 cu 2%, iar în 2024 - cu 4,3% [6].

La fel, în anii 2020 și 2022 s-au atestat scăderi în următoarele domenii

- În producția industriale - cu 5,5% și 5,1%.
- În producția agricolă - cu 27,1% și 29,8%.
- În investițiile în activele imobilizate - cu 2,6% și 11,6%.

Schimbări importante au avut loc și în comerțul extern al țării. În anii 2021 și 2022 exporturile și importurile au crescut în proporții diferite. Iar sporul deficitului balanței comerciale a constituit, respectiv, 36,7% și 21,1%.

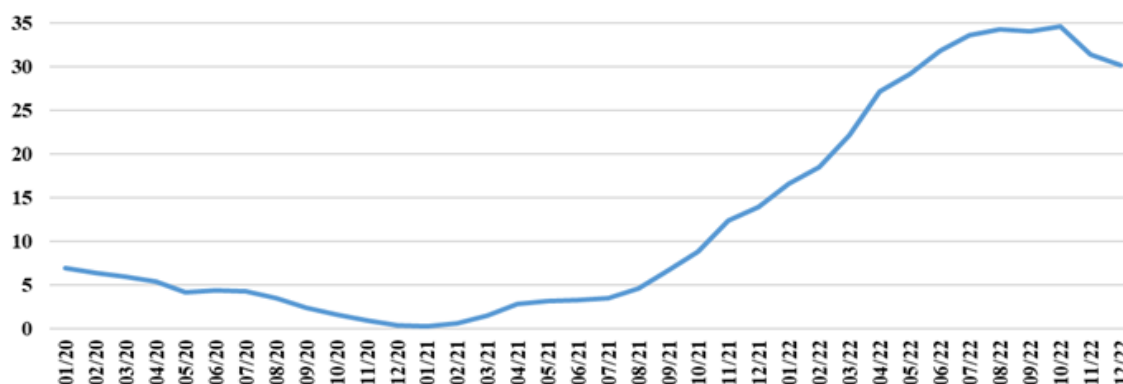
Din grupul simptomelor financiare ale crizei economice din Republica Moldova urmează să fie menționat rata înaltă a inflației (Figura 2).

În perioada ianuarie 2021-octombrie 2022 rata anuală a inflației a crescut vertiginos de la 0,2% în până la 34,6%.

Nivelul mediu anual al inflației s-a ridicat de la 3,8% în anul 2020 la 5,1% în 2021 și 28,7% în anul 2022. Apoi s-a format o tendință de descreștere. Pentru anul 2023 BNM a prognozat un nivel al inflației de 13,7% și de 5,5% în 2024 [9].

Previziunile Băncii Mondiale indică asupra inflației de 14,1% în anul 2023 [1].

Figura 2. Dinamica ratei anuale a inflației în Republica Moldova (%).

Sursa: [15].

Experții FMI sunt de opinia, că inflația medie anuală în Republica Moldova în 2023 va fi de 13,8% și 5% în 2024, iar la sfârșitul anului - 8%, respectiv, 5% [6].

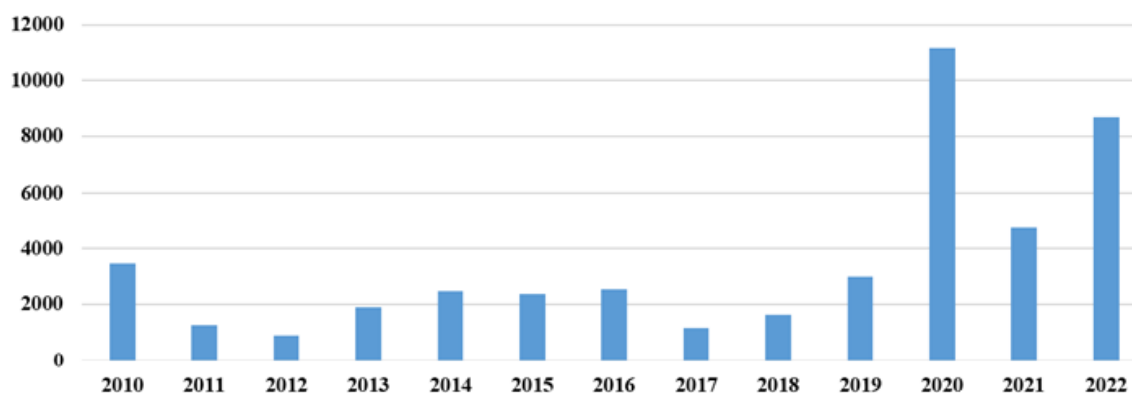
Între măsurile de reducere a inflației, BNM a majorat rata de bază aplicată la principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt [16]:

- La 13.01.2022 - 8,5%;
- La 04.08.2022 - 21,5%;
- La 05.12.2022 - 20,0%.

Aceste măsuri în mod inevitabil au condus la ridicarea ratelor dobânzilor la creditele noi acordate de către băncile comerciale de la 7,4% în anul 2021 până la 11,7% în anul 2022 [18].

O altă problemă este legată de funcționarea sistemului național de finanțe publice este legată de dinamica deficitului bugetului de stat (Figura 3).

Figura 3. Dinamica deficitului Bugetului de Stat al Republicii Moldova (milioane lei).

Sursele: [10].

În anul 2022 Bugetul de Stat a fost executat cu un deficit de 8,7 miliarde lei, sporind față de anul 2021 cu 83,8%. La fel, a crescut și ponderea deficitului Bugetului de Stat în PIB, care în anii 2020 și 2021 a constituit, respectiv, 5,3% și 3,3%.

Pentru anul 2023 a fost aprobat un deficit al Bugetului de Stat de 18,3 miliarde lei, ceea ce ar însemna o creștere de 110,7% față de anul 2022. O altă problemă financiară este evoluția datoriei de stat a Republicii Moldova (Figura 4). În perioada anilor 2020-2022 datoria de stat a Republicii Moldova a crescut respectiv de la 67,8 milioane lei până la 94,7 miliarde lei, adică cu 39,6%.

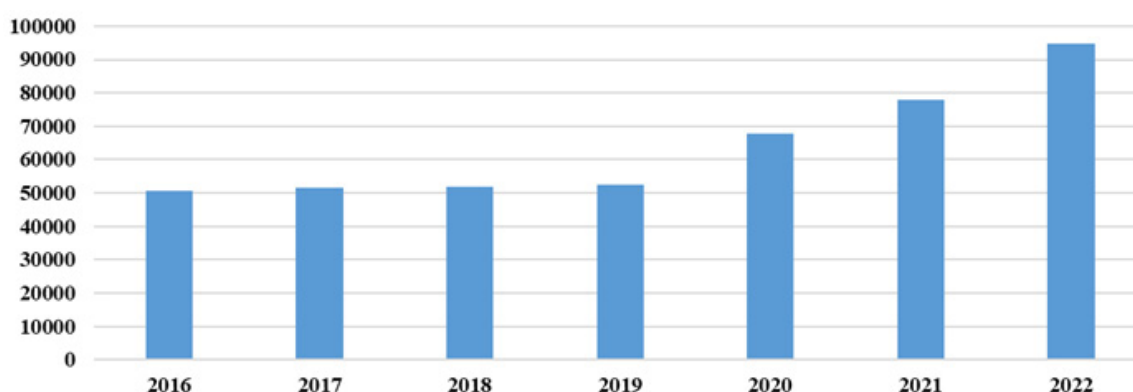
În perioada menționată au avut loc anumite schimbări în structura datoriei de stat:

- Datoria externă s-a mărit de la 38,9 miliarde lei până la 60,2 miliarde lei, adică cu 55,9%.
- Datoria internă a crescut de la 29,2 miliarde lei până la 34,5 miliarde lei sa cu 18,0%.

Sporirea împrumuturilor pe piața internă, de rând cu impactul factorilor menționați anterior, a condus la creșterea ratelor dobânzilor la valorile mobiliare de stat.

Figura 4. Dinamica datoriei de stat a Republicii Moldova (milioane lei).

Sursa: [14].

De exemplu, ratele dobânzilor la valorile mobiliare de stat (VMS) cu termenul de circulație până la un an (care au o pondere de 96,2% din volumul total la VMS) plasate pe piața primară în perioada ianuarie-septembrie 2022 a crescut de la 9,9% până la 21,8%, după care a urmat o reducere până la 20,1% în decembrie 2022 [17]. La fel, este de menționat creșterea raportului datoriei de stat față de PIB-ul Republicii Moldova până la nivelul 34,0% în anul 2020, 32,1% în anul 2021 și 34,7% în anul 2022.

Este important de atras atenția, că suportul financiar extern nu este format doar din împrumuturi. Expertul Veaceslav Ioniță afirmă: „Suportul financiar extern primit de Guvernul Moldovei în 2022 se ridică la 17,7 miliarde lei dintre care 4,54 miliarde lei sub formă de granturi și 13,16 miliarde lei sub formă de împrumuturi. Recalculat în USD la cursul mediu valutar suportul extern în 2022 se ridică la 920 milioane USD, cea ce este cu 400 milioane USD sau 80% mai mult comparativ cu precedentul record stabilit în 2021, când suportul financiar extern oferit Guvernului Moldovei s-a ridicat la 518 milioane USD. Iar față de minimul din 2018 suportul financiar extern în 2022 a fost de 17 ori mai mare” [8].

Mulți experți sunt de opinia, că soluționarea problemelor economice curente în Republica Moldova, adică în mare parte pentru consum, prin atragerea împrumuturilor în formă diferită, se transformă într-o povară financiară a generațiilor viitoare. De aceea, ei pledează pentru atragerea finanțării externe în scopuri investiționale. În afară de cele expuse, este de menționat faptul că în anii 2021 și 2022 a avut loc o depreciere a leului moldovenesc față de dolarul SUA, respectiv, cu 2,1% și 6,9%.

Concluzii

Studiul efectuat a demonstrat desfășurarea în Republica Moldova a unei crize economice inedite. Cataclismul economic este determinat de influența simultană a unui complex de factori de proveniență internă și externă și se va manifesta, cel mai probabil, și în anul 2023. Republica Moldova, având o economie deschisă, a suportat în mare măsură impactul negativ al globalizării.

Criza economică actuală are două forme de manifestări. Prima formă este manifestată în sectorul real al economiei în forma oscilațiilor negative ale dezvoltării economice. A doua formă se manifestă prin influența negativă a nivelului înalt al inflației și al ratelor dobânzilor, sporirea deficitului Bugetului de Stat, precum și

creșterea accelerată a datoriei de stat. Soluționarea problemei crizei economice necesită o abordare fundamentală și sistemică prin promovarea unor programe de dezvoltare economică intercorelate și pe termen lung.

Referințe:

1. Banca Mondială se așteaptă în 2023 la o creștere de 1,8% a PIB-ului în Moldova și la o inflație în limitele a 14,1%. <https://www.infotag.md/finances-ro/306561/#:~:text=Fa%C8%9B%C4%83%20de%20proгноza%20din%20ianuarie,2025%20%2D%204%2C9%25> [vizitat la 03.07.2023].
2. CIOCHINĂ, S., R. *Moldova: Cel mai greu an din ultimele trei decenii*. <https://www.dw.com/ro/republica-moldova-cel-mai-greu-an-din-ultimele-trei-decenii/a-64269095> [vizitat la 06.07.2023]
3. *Criză economică*. https://ro.wikipedia.org/wiki/Criz%C4%83_economic%C4%83 [vizitat la 03.07.2023].
4. *COVID-19 recession*. https://en.wikipedia.org/wiki/COVID-19_recession [vizitat 04.07.2023].
5. FETINIUC, V; LUCHIAN, I. *Impact of the covid-19 crisis on global financial imbalances. Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*, Volume 3 Issue 2, December 2020, p. 42-52. eISSN 2587-3326..
6. *FMI a înrăutățit prognoza referitoare la creșterea PIB-ului în Moldova în 2023*. <https://www.infotag.md/economics-ro/306676/> [vizitat la 05.07.2023].
7. INCE, *Tendențe în Economia Moldovei*, Nr. 48/2023 (trim. IV, 2022). <http://dspace.ince.md/jspui/handle/123456789/1819> [vizitat 04.07.2023].
8. IONIȚĂ, V. *În 2022 Guvernul Moldovei a primit un suport financiar extern de 920 milioane USD, sau cu 80% mai mult decât față de precedentul record stabilit în 2021*. <https://ionita.md/2023/02/08/in-2022-guvernul-moldovei-a-primit-un-suport-financiar-extern-de-920-milioane-usd-sau-cu-80-mai-mult-decat-fata-de-precedentul-record-stabilit-in-2021/> [vizitat la 06.07.2023].
9. *În 2023, BNM prognozează o inflație medie anuală de 13,7 la sută*. <https://www.moldpres.md/news/2023/02/08/23001006> [vizitat la 05.07.2023].
10. LUCHIAN, I, FILIP, A. *Problemele financiare actuale ale Republicii Moldova*. În: *Materialele Conferinței „Competitiveness and sustainable development”*, Ediția 4, Chișinău, Moldova, 3-4 noiembrie 2022, p. 201-206. DOI: <https://doi.org/10.52326/csd2022.36>
11. NICA, V., *De ce s-a prăbușit economia R. Moldova în 2022 și ce arată scenariile pentru anul current*. <https://moldova.europalibera.org/a/de-ce-s-a-pr%C4%83bu%C8%99it-economia-r-moldova-%C3%AEn-2022-%C8%99i-ce-arat%C4%83-scenariile-pentru-anul-curent/32274079.html> [vizitat la 05.07.2023].
12. *Parlamentul a adoptat politica fiscală și vamală pentru anul 2023*. <https://mf.gov.md/ro/content/parlamentul-adoptat-politica-fiscal%C4%83-%C8%99i-vamal%C4%83-pentru-anul-2023> [vizitat la 06.07.2023].
13. *Rapoartele anuale ale Băncii Naționale a Moldovei pentru anii 2018-2022*. <https://www.bnm.md/ro/tipuri-de-publicatii/raport-anual> [vizitat la 06.07.2023].
14. *Rapoartele privind situația în domeniul datoriei sectorului public, garanțiilor de stat și recreditării de stat pentru anii 2018-2022*. <https://mf.gov.md/ro/categoria-documentului/rapoarte-privind-datoria?page=1>, [vizitat la 05.07.2023].
15. *Rata anuală a inflației*. <https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0> [vizitat la 04.07.2023].
16. *Ratele dobânzilor*. <https://www.bnm.md/ro/content/ratele-dobanzilor> [vizitat la 05.07.2023].
17. *Ratele medii ponderate ale dobânzii la VMS (piața primară)*. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dop/DOP5.xhtml> [vizitat la 06.07.2023].
18. *Ratele nominale medii ponderate ale dobânzilor și volumele creditelor noi acordate*. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC8.xhtml?id=0&lang=ro> [vizitat la 06.07.2023].
19. *Viitorul economic al Republicii Moldova: provocări și soluții*. https://ince.md/uploads/files/1297948516_viitorul-economic-al-republicii-moldova.pdf [vizitat la 03.07.2023].

Date despre autor:

Natalia ROȘCA, Colegiul Național de Comerț al ASEM.

ORCID: 0009-0009-0917-2566

E-mail: natalirusu@yahoo.com